Introduktion til kønsroller og mandeidealer

Forfattere: Thomas Brahe
Redaktør: Cathrine Terkelsen
Faglige temaer: Kønsroller, Kritisk refleksion, Medier, Magt
Kompetenceområder: Sociale og kulturelle forhold

Introduktion:
Eleverne skal i første omgang gøre sig den grundlæggende erkendelse, at kønsroller i høj grad er kulturbestemte. Konkret skal eleverne i denne aktivitet forholde sig kønsmæssigt til forskellige fødevarer, ligesom de skal være aktivt skrivende. Alt sammen skal lede frem til en åbning for spørgsmålet: hvad er maskulinitet egentlig? Og dermed også kønsroller i bredere forstand.

Aktivitet med dialogoplæg og billeder

1 Bed eleverne skrive 5 stikord ned til, hvad en "rigtig mand" er. Bed dem også skrive 5 stikord til, hvad en "rigtig kvinde" er. Der skal ikke bruges meget mere end 3 minutter. Det er elevernes umiddelbare refleksioner, som ønskes italesat.

"Ok, I er jo unge mennesker her i klassen. I er den næste generation i samfundet. Men hvad er det egentlig, I vil med samfundet, når I en dag skal overtage styringen både politisk og på arbejdsmarkedet? Hvad er det for værdier, I har? Og hvor kommer disse værdier fra? Dette vil jeg meget gerne drøfte med jer, men allerførst vil jeg give jer 3 minutter til at skrive ca. fem stikord eller små sætninger ned til, hvad I lige nu og her på stående fod synes, at en rigtig mand er. Hvad synes sådan nogle unge mennesker som jer, at en mand er for en? Prøv f.eks. at bruge tillægsord." -> "Skal vi tage et par stykker i fællesskab først?" -> "Ok, nogle bud?" -> tag f.eks. 2 hurtige bud i plenum for at få sporet eleverne ind, hvis de har brug for dette -> "Ok, og når I er færdige med stikordene til manden, så tager I også lige 3 minutter til at skrive stikord om kvinden."

2 I plenum drøftes elevernes stikord og holdningernes mulige oprindelse. Træk gerne et par historiske spor ind i det. Når en elev fremlægger, må resten af klassen udelukkende lytte, ikke ytre sig.

"Nå, lad mig høre, hvad I har skrevet ned. Nu skal vi høre, hvad den næste generation tænker om manden og kvinden i dag." -> der vil formentlig være flere forskelligartede bud på, hvad der definerer manden og kvinden. Opfordr eleverne til ikke at være fordømmende, når deres klassekammerater byder ind. Faktisk er reglen, at der ikke må siges noget. Kun lyttes.

"Ok, nu har vi fået skrevet en masse stikord og sætninger op på tavlen. Nu kunne jeg godt

NORDEA FONDEN
Vi støtter gode liv

tænke mig at høre, hvor I mon tror, at jeres holdninger kommer fra? Er det noget, I er født med? Er det noget, I har set på film? Er det noget, I har taget med jer fra jeres familier?" -> drøftelse af holdningers oprindelse. Kom gerne ind på begrebet social arv; det, vi oplever op gennem vores opvækst, vil ofte være noget, som vi ubevidst tager videre med os i vores sociale forestillinger. Desuden historiske træk:

"Ja, vores forestillinger om, hvad de to køn bør og ikke bør være, er i høj grad bestemt af, hvilken kultur vi lever i, og hvilke miljøer vi er påvirket af. For lige over 100-150 år siden var det bestemt ikke alle, der f.eks. kunne forestille sig, at kvinder skulle kunne stemme ved folketingsvalgene. Det var de slet ikke kloge nok til. Deres plads var jo i hjemmet, og det var manden, og gerne den mere velstillede af slagsen, som var politisk engageret og dermed indflydelsesrig." -> "Kan I huske, hvilket år det var, at de fik stemmeret?" -> "Ja, det var i 1915." -> "Og det fortæller os, at det ikke er naturgivent, hvad magtfordelingen er mellem mænd og kvinder. Kønsroller kan forandre sig. Er der nogen, der egentlig ved, hvad kønsroller er for noget?" -> definition af det overordnede begreb 'kønsroller' drøftes, evt. igen med stikord på tavlen el. lign."

Find mere inspiration i det uddybende afsnit.

3 Eleverne skal nu smage på/lugte til 5-10 forskellige fødevarer: eks. chili, banan, salat, kød, yoghurt. Eleverne skal individuelt på kopiark 1 markere, hvor maskuline eller feminine de mener, at de enkelte fødevarer er.

4 I grupper á 3 elever drøfter eleverne deres svar indbyrdes. Hvorfor har de svaret, som de har gjort? Kan de argumentere? Inddrag gerne begreber fra dialogerne tidligere i aktiviteten (social arv, miljø, kønsroller).

5 I plenum fremlægger grupperne deres drøftelser.

6 Der samles op. Er klassen enige? Er der forskelle? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvorfor har eleverne svaret, som de har gjort? Hvad er det for (ubevidste) forestillinger de bærer rundt på? Og giver forestillingerne objektivt mening? Inddrag igen gerne begreber fra dialogerne tidligere i aktiviteten.

7 Hvis niveauet er det til, kan begrebet 'diskurs' også bringes på banen. Diskurs er det sociologiske fagbegreb for det fænomen, at der forskellige steder i samfundet kan være forskellige måder at italesætte f.eks. kønsroller og maskulinitet. Synet på kønnenes magtfordeling eller hjemlige roller kan f.eks. være forskellig alt efter socioøkonomisk baggrund – er manden f.eks. familiens overhoved, eller er kønnene lige? Svaret på dette spørgsmål kan variere, alt efter om man kommer det ene eller det andet sted fra i samfundet, og hvilke værdier man har med sig. Og man vil gennem sin måde at agere på og udtrykke sine værdier på således repræsentere eller ligefrem reproducere en bestemt kønsrollediskurs.

Forberedelser

- Udprint kopiark 1 – ét til hver elev.
- Hav smagsprøver med til eleverne. Det kan f.eks. være chili, banan, salat, kød, yoghurt. Pointen er, at det skal være fødevarer, som med en vis sandsynlighed vil kunne afstedkomme en diskussion om, hvorvidt smag og mad kan siges at være knyttet til kønnene.
- Alternativt kan der vises billeder af fødevarer (hvis ikke smagsprøver).

Læringsmål

Eleverne skal i første omgang gøre sig den grundlæggende erkendelse, at kønsroller i høj grad er kulturbestemte. Konkret skal eleverne i denne aktivitet forholde sig kønsmæssigt til forskellige fødevarer, ligesom de skal være aktivt skrivende. Alt sammen skal lede frem til en åbning for spørgsmålet: hvad er maskulinitet egentlig? Og dermed også kønsroller i bredere forstand.

Fra Fælles Mål for samfundsfag sigtes desuden mod følgende videns- og færdighedsområder:

Efter 9. klasse, kompetenceområde Sociale og kulturelle forhold:

- Eleven kan diskutere kulturs betydning for individer og grupper
- Eleven kan analysere sociale forskelle med begreber om social differentiering
- Eleven kan analysere sociale grupper og fællesskabers betydning for socialisering og identitetsdannelse

Uddybende

Den uniformsklædte kok. Den ligestillingsorienterede, casual-klædte kok. Husmoderen. Kvinden som lillepigebeundrer af mandens evner. Og andre trendsættende og samfundsafspejlende figurer i tv-kanalernes madprogrammer (disse figurer er baseret på analyser i Leer, 2017). Når vi snakker om smag og madlavning, snakker vi næsten også automatisk om kønsrollernes historie samt kønnenes fordeling af magt i stort og småt. For hvem er det egentligt, som i hjemmet har styringen? Hvem har ansvaret? Hvem bestemmer, hvad der bliver puttet i munden? Hvem kan lide hvilken type mad? Hvem sørger for indkøbene? Dette er på ingen måde naturgivent, men resultatet af mange faktorer såsom historisk udvikling og socioøkonomiske forhold. Og dette skal eleverne have øjnene op for som den første grunderkendelse i dette undervisningsforløb.

Fra faste kønsroller og strukturer til posttraditionalisme – 'den maskuline krise'

I den vestlige verden lever vi i et på mange måder posttraditionelt samfund. Faste former er nedbrudt. Svar på tilværelsens spørgsmål samt kønnenes roller er langt fra givet på forhånd. Og de store fortællinger har ikke tidligere tiders indflydelsesstyrke på vores forestillinger om universets sammenhænge. Hvad angår kønnene, var der tidligere nogle relativt klare rollefordelinger: manden gik på arbejde og tjente til føden og kunne derved opretholde familien økonomisk og materielt. Kvinden var som oftest hjemmegående; passede børnene, ofte til disse var skoleparate; de sørgede tillige for hjemmet, indkøbene og madlavningen. Firkantet stillet op i hvert fald. Naturligvis har der været forskelle og nuancer fra familie til familie og mellem socioøkonomiske klasser. Og selv i dag findes der social arv – dvs. overlevering af adfærds- og værdimønstre fra generation til generation, så naturligvis får vi noget med "i rygsækken" hjemmefra – der er noget, som nedarves gennem generationerne.

Men de store træk i samfundet *har* forandret sig; i efterkrigstiden, og særligt op gennem 1960'erne, begyndte kvinderne at komme ud på arbejdsmarkedet, og den økonomiske vækst i samfundet var tårnhøj. Familierne fik penge mellem hænderne og kunne løfte deres levestandarder betragteligt. Mange bevægede sig opad i systemet, og kvinderne blev generelt en mere integreret del af både det etablerede arbejdsmarked, hvor der var god brug for deres evner, og i det politiske system, hvor flere fik plads i Folketinget. Der skete med andre ord en *egalisering* af kønnene; manden og kvinden var pludselig, groft sagt, ligestillede. Og også i det nære frigjorde kvinden sig fra tidligere tiders oplevelse af ikke at være en del af beslutningernes midte; modsat tidligere var bl.a. kvindebevægelsen med til at sikre, at kvinderne både personligt, socialt og seksuelt skulle "med frem i vognen" og stille krav og have mulighed for udfoldelse og selvudvikling. Manden var ikke længere nødvendigvis en uundværlig brik i kvindens liv. Og hans handlekraft var ikke ubetinget, men skulle nu forhandles med en ligestillet partner.

Dette har ifølge mange iagttagere stillet manden i en såkaldt maskulin krise; før var han, firkantet stillet op, den, som havde positionen som familiens forsørger – han var det økonomiske omdrejningspunkt, og han var også den, som besad viden om den verden, han dagligt begav sig ud i, mens kvinden gik hjemme. Og det gav ham en unik og magtfuld position i hjemmet og familien. Og netop denne position blev langt hen ad vejen en mandlig identitet for ham; det var dette, som definerede hans maskulinitet, samtidig med at kvinden havde en mere føjelig rolle, hvilket skinnede igennem i flere forhold, heriblandt også seksuelt. Men hvad med nu? Nu er kvinderne ikke længere afhængige af manden på samme måde som førhen, og i hvert fald ikke økonomisk. De kan klare sig selv. Hvad skal mandens rolle da være?

Nye maskuline fællesskaber og maskuline figurer i madprogrammer

Med den traditionelle maskulinitet lagt i graven (som kulturelt dominerende model) har der åbnet sig et helt marked for nye bud på maskuline selvforståelser. Mandeblade er siden 1990'erne skudt op i et væld af variationer, alle med bud på at definere den moderne mand, ofte som i forskellige forbrugeristiske afarter (Leer, 2017). Og så er der også kommet et bredt udbud af madprogrammer, hvor der førhen kun var ét eller ganske få (f.eks. Tv-køkkenet på Danmarks Radio med den traditionelle uniformsklædte kokkefigur, som i nogen udstrækning banede vejen for en diskurs om 'manden i køkkenet' – dog med uniformen som et understregende symbol på, at der her var tale om et professionelt anliggende). Og netop madprogrammerne er, som vi ser i løbet af dette undervisningsforløb, en interessant afspejling af samfundets

udvikling; kønsrollerne tegnes ganske præcist op i nogle modeller, som illustrerer denne overordnede, strukturelle udvikling. Værterne har deres mere eller mindre tydelige personlighed, og deres professionalitet og lyst til madlavning kommer til udtryk på forskellige måder, som optegner sociale og strukturelle trends i tiden; den uniformsklædte og autoritære kok, den nære og ligestillingsorienterede friskfyrs-kok, den kvindelige husmoder, som taler til andre husmødre. Og flere andre modeller.

Neotribalisme – moderne forbrugs- og værditilhørsforhold i en posttraditionalistisk kontekst

Inden for sociologien tales om neotribalisme. Begrebet udtrykker det forhold, at vi som individer i et posttraditionalistisk samfund ikke længere har et fuldkommen nedarvet tilhørsforhold ind i f.eks. en stamme, som vi så er en del af hele livet. Og vi overtager heller længere vores forældres hverv. Nej, tværtimod stilles vi over for hele tiden at skulle træffe valg; hvor vil vi gerne høre til? Dette kan også ses i et gastronomisk perspektiv: vi kan vælge at spise kød, vi kan vælge ikke at spise kød, vi kan være veganere, vi kan vælge at spise fransk, vi kan vælge at spise dansk, vi kan vælge at spise fra pølsevognen, vi kan spise økologisk, vi kan i det hele taget spise bæredygtigt og i de rette mængder… vi kan have principper og værdier, hvad angår mad og smag. Dette giver os tilhørsforhold. Det giver os en "stamme", som vi kan dele og udvikle vores værdier i. Og så vil nogle "madstammer" desuden blive betragtet som særligt feminine eller særligt maskuline – også selvom de kan ses som rene sociale konstruktioner, som ikke nødvendigvis har et naturgivent udgangspunkt; er det virkelig særligt maskulint at spise kød? Er det virkelig særligt feminint at spise salat med pinjekerner? Men forestillingerne om kønnede madstammer eksisterer i bedste velgående. Og der er naturligvis også kommercielle interesser i det for producenter af fødevarer: kan der skabes stærke og vedholdende fortællinger om det særligt maskuline ved bestemte fødevarer, så kan det potentielt føre til mere salg af netop denne fødevare blandt de mandlige forbrugere.

Det er disse metaerkendelser og forståelser for medie- og samfundsskabte diskurser, som eleverne gerne skal have fat i.

Referencer:

Leer, Jonatan (2017): *Ma(d)skulinitet*, Aarhus Universitetsforlag

Kopiark

Kopiark:
Aktivitet 1. Kopiark 1_ maskulin vs feminin.pdf

Kopiark 1 – maskulin eller feminin smag?

– Hvor maskulin eller feminin er de enkelte smagsprøver/fødevarer? Sæt X i den svarmulighed, som du mener, er mest korrekt.

Smagsprøve/fødevare 1: _____

Meget maskulin	Maskulin	Hverken maskulin eller feminin	Feminin	Meget feminin

Smagsprøve/fødevare 2: _____

Meget maskulin	Maskulin	Hverken maskulin eller feminin	Feminin	Meget feminin

Smagsprøve/fødevare 3: _____

Meget maskulin	Maskulin	Hverken maskulin eller feminin	Feminin	Meget feminin

NORDEA FONDEN
Vi støtter gode liv

Smagsprøve/fødevare 4: _____

Meget maskulin	Maskulin	Hverken maskulin eller feminin	Feminin	Meget feminin

Smagsprøve/fødevare 5: _____

Meget maskulin	Maskulin	Hverken maskulin eller feminin	Feminin	Meget feminin

Smagsprøve/fødevare 6: _____

Meget maskulin	Maskulin	Hverken maskulin eller feminin	Feminin	Meget feminin

Smagsprøve/fødevare 7: _____

Meget maskulin	Maskulin	Hverken maskulin eller feminin	Feminin	Meget feminin

NORDEA FONDEN
Vi støtter gode liv